

УДК 37.035

Зайченко Н.І.*

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ІСПАНІЇ

У статті здійснюється аналіз проблеми соціального виховання в сучасній теорії соціальної педагогіки Іспанії. Автор визначає погляди провідних теоретиків соціальної педагогіки Іспанії на феномен соціального виховання в суспільстві.

Ключові слова: соціальна педагогіка, соціально-педагогічна ідея, проблема соціального виховання, феномен соціального виховання в суспільстві.

Актуалізація проблеми соціального виховання в умовах сучасного розвитку людства зумовлена процесами динамічної суспільної трансформації; кризою аксіологічних нормативів цивілізаційних засад співжиття соціальних груп, культур, соціумів; суперечностями в соціоосвітньому просторі, насамперед між лавиноподібно зростаючим інформаційним впливом і соціальними вимогами суспільства, які ускладнюються, викликаючи високу особистісну мотивацію та мобілізацію людини, і закономірно розтягнутим у часі поступальним процесом становлення особистості людини, її ментально-соціальної індивідуальної сфери буття. Соціальне виховання є той феномен людства, який, будучи базисом інтегрованості й співмірності суспільства у конкретноісторичних умовах, задає трансмісійний ефект збереження і збагачення гуманістичних цінностей співіснування та співучасті людей. Розуміння проблеми соціального виховання в новітньому глобалізаційно-універсальному вимірі неможливе поза методологією полілогу культур і цивілізацій, поза осягненням національно-історичних пластів соціально-педагогічного досвіду різних народів і країн.

Останнім часом спостерігається посилення уваги українських учених-педагогів до осмислення і пошуку шляхів розв'язання соціально-педагогічної проблематики, зокрема проблем соціального становлення особистості людини, соціального виховання дітей та молоді у сучасному суспільстві. Ці питання порушено у працях О. Безпалько, І. Беха, І. Звереві, Л. Коваль, Н. Лавриченко, Г. Лактіонової, І. Мигович, С. Харченко, С. Хлебик, Л. Штефан та багатьох інших вітчизняних дослідників. Деякі аспекти зарубіжного досвіду соціальної педагогіки розглядали Л. Віннікова, Н. Гайдук, В. Поліщук, О. Пічкара та інші автори. Проблеми соціально-педагогічної освіти в Іспанії досліджували вітчизняні науковці В. Домніч (традиції виховання в народній педагогіці Іспанії), З. Янішевська (педагогічні засади та практика сімейного виховання в сучасній Іспанії), О. Локшина (зміст шкільної освіти у країнах Європейського Союзу), В. Припотень (національні проблеми та зарубіжний досвід професійної освіти та профорієнтації молоді), Л. Шербак (професійна освіта на виробництві в Іспанії) та інші.

Мета статті – здійснити аналіз проблеми соціального виховання в сучасній теорії соціальної педагогіки Іспанії, з'ясувати погляди провідних теоретиків соціальної педагогіки Іспанії на феномен соціального виховання в суспільстві.

З початку ХХ ст. під впливом німецької та французької модерної педагогічної думки відбувалося формування іспаномовного дискурсу соціально-педагогічної теорії. Дослідники соціальної педагогіки в Іспанії першої половини ХХ ст. М. Луенго Фігера (M. Luengo de la Figuera), Х. Ортега-і-Гассет (J. Ortega y Gasset), Р. Амадо (R. Ruiz Amado), Л. Лусуріага (L. Luzuriaga) та інші відзначали насамперед важливість політичної функції соціального виховання. Один із найяскравіших представників іспаномовної соціально-педагогічної теорії того часу Л. Лусуріага (L. Luzuriaga) (1889-1959), прихильник ліберальної педагогіки, у своїх ранніх роботах, присвячених проблемам реформування шкільної освіти і боротьби з неписьменністю («Початкова освіта в Іспанії» (1915),

* © Зайченко Н.І.*

«Неписьменність в Іспанії» (1919), «Нові школи» (1923) та ін.) активно відстоював позицію полісуб'єктності виховання, значущості різних соціальних інститутів у розв'язанні педагогічних проблем.

У виданій в Аргентині монографії «Соціальна педагогіка і політика» (1954) [Luzuriaga, L. (1954) *Pedagogía Social y política*. Buenos Aires: Losada] дослідник визначив об'єктом соціальної педагогіки «виховання у зв'язках з суспільством, дію соціальних груп з формування людини» [4, с. 117].

Л.Лусуриага здійснив аналіз проблеми конкретноісторичності виховання, виходячи з його соціальної функціональності. У «Педагогічному словнику» (1960) він стверджував: «виховання залежить від розуміння життя і світогляду часу. У кожному епоху в кожного народу є власні ідеали, які він намагається формувати в нових поколіннях» [4, с. 123].

У другій половині ХХ ст. теоретики соціальної педагогіки в Іспанії спрямували увагу на дослідження проблем походження і розвитку соціальної педагогіки, співвідношення соціальної педагогіки і соціальної роботи, вивчення зарубіжного досвіду соціальної педагогіки (ФРН, Франції, Італії та інших країн), завдань, напрямків, інструментарію соціального виховання та інших. У визначенні предмета соціальної педагогіки науковці сходяться на тому, що соціальна педагогіка – наука про соціальне виховання індивідів і груп, про увагу до проблем людини і соціуму, які можуть вирішувати соціально-виховні інститути (Х. Кінтана (J. Quintana)); що вона є теорією і практикою соціально-виховної дії (О. Естебан (O. Esteban)). Феномен соціального виховання було визнано об'єктом соціально-педагогічної діяльності окремих соціальних інститутів суспільства і безумовним фактором соціального розвитку спільноти.

Соціально-педагогічні ідеї іспаномовних дослідників знайшли відображення у таких працях: «Соціальна педагогіка» Х. Кінтани (Quintana Cabanas, J.: *Pedagogía Social*. Madrid, Dykinson, 2001), «Моделі соціовиховного втручання» А. Колома («Modelos de intervención socioeducativa» (1987) del profesor Colom), «Соціальна педагогіка» А.Петруса (Petrus, A. (coord.): *Pedagogía Social*. Barcelona, Ariel, 1997), «Соціальне спеціальне виховання» О. Естебана («Educación Social Especializada» (1999) coordinadas por el profesor O. Esteban), «Соціальна педагогіка: листи для плавання у новому тисячолітті» В. Нуньес («Pedagogía Social: cartas para navegar en el nuevo milenio» (1999) de la profesora V. Núñez), «Педагогіка у подоланні соціальної непристосованості» К. Орте і М. Марч («Pedagogía de la Inadaptación social» (2001) de los profesores C. Orte y M. March) та інших. Автори відзначають множинне розуміння і тлумачення феномену соціального виховання – як процесу соціальної адаптації та соціалізації; набуття соціальних якостей та компетенцій; як соціальне навчання; відповідь на соціальну дезадаптацію; політичне становлення громадянської позиції особистості; превентивну, соціально-профілактичну діяльність і соціальний контроль; соціальну роботу виховного характеру; позашкільне виховання; соціально-культурну роботу й організацію дозвілля та інше.

А. Санвісенс (A. Sanvisens) у роботі «Виховання і педагог» (1995) стверджує, що з 1960-х років в умовах прискореної соціальної трансформації освіта й соціальне виховання набувають нових рис, зокрема освіта стає неперервною; вона інтерпретується як відкрита система; до освітньо-виховного концепту залучається нова проблематика (наприклад, проблема соціальної маргінальності та інші); виховання розуміється як широка соціальна діяльність суспільства [2, с. 10].

А. Петрус (A. Petrus) у науковій збірці «Соціальна педагогіка» (1997) зазначає, що концептуалізація соціального виховання ускладнена в зв'язку у варіативністю і багатозначністю його розуміння залежно від ідеології суспільства і часу, філософії мислителя, суб'єктивного погляду особистості науковця. Автор наголошує на трьох важливих функціях соціального виховання у суспільстві – генеруванні соціальних вимог суспільства [там само, с. 32]; інтегруванні та змінюванні суспільства (соціальне виховання

як процес постійного конструювання соціальної реальності) [там само, с. 33]; освоєнні й набутті соціального досвіду людиною [там само, с. 34].

Г. Гаррідо (G. Garrido) в монографії «Засади соціального виховання» (1971) визначає такі властивості соціального виховання: конкретноісторичність; трансмісія виховних цінностей певної спільноти; виховний вплив суспільства на формування громадянина; вплив суспільних сил задля здійснення соціального життя [3, с. 11].

У публікації «Соціокультурна анімаційна діяльність як соціально-педагогічне втручання» Х. Кінтана (J. Quintana) окреслює феномен соціального виховання в Іспанії у двох аспектах, а саме: загальна педагогічна допомога, необхідна для формування особистості кожної людини і соціального розвитку суспільства, та особлива форма соціальної роботи, соціально-виховна діяльність щодо груп ризику та індивідів в умовах соціальної маргінальності [5, с. 48]. Досліджуючи теоретико-методологічний інструментарій соціальної педагогіки, Х. Кінтана визначає такі парадигми соціальної педагогіки як науки про соціальне виховання: теорію соціального формування індивіда; доктрину політичного й національного виховання особистості; теорію виховної діяльності суспільства; доктрину благочинної діяльності та допомоги; доктрину педагогічного соціологізму; педагогічний базис соціальної роботи [2, с. 11-12].

Г. Серрано (G. Perez Serrano) серед провідних цілей соціального виховання в суспільстві називає досягнення ступеня соціальної зрілості спільноти; просування гуманних відносин, а також підготовку особистості до життя у суспільстві [1, с. 11].

У сучасній соціально-педагогічній теорії Іспанії визнано головною метою соціального виховання всебічний розвиток особистості людини за допомогою її участі в загальному житті інклюзивного співтовариства, діяльність якого спрямовано на досягнення всезагального блага і нагромадження соціального капіталу; повагу гідності та індивідуальної виключності кожного члена соціуму; побудову соціально-виховного процесу на основі діалогу, конверсації, соціального гуманізму. Досягнення гармонії, соціальної інтеграції, рівноваги і формування якостей особистості людини для співучасті в суспільстві і соціального розвитку; набуття соціального досвіду; покращення гуманних відносин; спрямування особистості на конструктивно-перетворювальне ставлення до дійсності; раціональне використання екосоціальних ресурсів планети і пошук духовно-творчих можливостей реалізації особистості людини – це ті завдання соціального виховання, які є актуальними для іспанського суспільства на початку ХХІ ст.

Отже, проблема соціального виховання як одна з найскладніших у суспільстві загострюється на зламі історичних епох, на перетині світоглядно-когнітивних бачень соціально-історичного процесу, на перехресті культурно-цивілізаційних ідентифікацій людства та потребує подальшого дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства феномен соціального виховання розуміється науковцями різних країн, зокрема представниками соціально-педагогічної теорії Іспанії, як підвалина виживання людства, збереження гуманістично-цивілізаційних імперативів співіснування людей, як фактор соціальної модифікації суспільства та історичного поступу, як унікальна особистісно-людська властивість онтологічно-комунікативного розуміння поколінь та «постмодерного» іншого.

Література:

1. Perez Serrano, G. Presentación. - Revista de Educación, núm. 336 (2005), pp. 7-18.
2. Pedagogia social / Petrus A. (coordinador) (1997), Barcelona. – 447 p.
3. Garcia Garrido, J. (1971) Los fundamentos de la educacion social. – Madrid, Magisterio Espanol.
4. Retos de la educacion social. Aportaciones de la Pedagogia Social a la educacion de las infancias y las adolescencias acodigas en Centros Residenciales de Accion Educativa (2007), Barcelona.

5. El desafío de la educación social / S. Yubero Jimenez, E. Larranaga Rubio (coord.) – Ediciones de la Universidad de Castilla – La Mancha. – Cuenca, 1996. – 254 p.

Зайченко Н.И.

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ ИСПАНИИ

В статье осуществляется анализ проблемы социального воспитания в современной теории социальной педагогики Испании. Автор определяет взгляды ведущих теоретиков социальной педагогики Испании на феномен социального воспитания в обществе.

Ключевые слова: социальная педагогика, социально-педагогическая идея, проблема социального воспитания, феномен социального воспитания в обществе.

Zaychenko N.I.

THE PROBLEM OF SOCIAL EDUCATION IN THE SPANISH SOCIAL PEDAGOGY CONTEMPORARY THEORY

The problem of social education in the Spanish social pedagogy contemporary theory has been analyzed in the article. Spanish social pedagogy scientists views on the social education phenomenon in society have been revealed by the author.

Key words: social pedagogy, social pedagogical idea, the problem of social education, social education phenomenon in society.

УДК 347.639 (477)

Курінна С.М.*

ДИТЯЧЕ СИРІТСТВО В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

У статті представлено теоретико-методологічний аналіз проблеми дитячого сирітства в Україні. Визначено поняття та категорії, які розглядають сутнісні характеристики особистості дитини-сироти та наслідки соціального сирітства.

Ключові слова: дитинство, сім'я, криза сім'ї, сирітство, батьківське відчуження.

Аналіз сирітства як соціально-педагогічної проблеми сучасного суспільства вимагав від нас насамперед розгляду феномену дитячого сирітства в царині дитинства. На шляху вирішення означеного завдання ми дійшли висновку, що за всім розмаїттям досліджень, які присвячено проблемам дитячого сирітства (Л. Волинець, Н. Дементьева, В. Золотухіна, І. Іванова, Н. Комарова, О. Лебедев, В. Лопатіна, А. Майоров Г. Хархан, К. Хлебцевич), до кінця не визначено загальнонаукові позиції сирітства щодо феномену дитинства – особливої форми культурно-історичного буття як складного суспільно-педагогічного феномену.

Повнота вирішення завдання теоретико-методологічного аналізу дитячого сирітства, де сирітство досліджується з позицій соціально-педагогічних проблем сучасного суспільства, базується, на нашу думку, на понятійному тезаурусі, структура якого може бути представлена трьома взаємопов'язаними блоками понять і категорій: 1) поняття, які розглядають сутнісні характеристики особистості дитини-сироти та наслідки соціального сирітства («дитинство», «сім'я», «криза сім'ї», «дитинство без сім'ї», «сирітство», «дитина, позбавлена батьківської опіки», «соціальна сирота», «сімейна дезадаптація», «батьківсько-дитячі стосунки», «батьківське відчуження»; 2) поняття, які віддзеркалюють сутність проблеми дітей, що виховуються поза сім'єю («виховання», «виховне середовище», «виховний простір», «дитячий будинок

* © Курінна С.М.*